

شناخت‌نامهٔ مازندران / ۹
فرهنگ و ادب / ۵

دربارهٔ افسانه‌های مازندرانی

نادر علی فلاح

رسانش نوین - ۱۳۹۱

سرشناسه	: فلاح، نادعلی، ۱۳۳۷ -
عنوان و نام پندآور	: درباره افسانه‌های مازندرانی/ نادعلی فلاح؛ سرپرست مجموعه زین‌العابدین درگاه‌ها.
مشخصات نشر	: تهران: رسایش نوین، ۱۳۹۱.
مشخصات ظاهری	: ۲۸ ص:، ۱۹×۵/۹ س.م.
فروست	: شناختنامه مازندرانی؛ ۹. فرهنگ و ادب؛ ۵.
شابک	: 978-600-6826-09-7 : دوره؛ 978-600-6826-00-4
وضعیت فهرست نویسی	: قیفا
یادداشت	: این اثر با حمایت حوزه هنری سازمان تبلیغات اسلامی استان مازندران منتشر شده است.
یادداشت	: کتابخانه .
موضوع	: افسانه‌ها و قصه‌های مازندرانی
موضوع	: مازندرانی
شناسه افزوده	: درگاه‌ها، زین‌العابدین، ۱۳۳۸ -
شناسه افزوده	: سازمان تبلیغات اسلامی استان مازندران. حوزه هنری
شناسه افزوده	: شناختنامه مازندرانی؛ ۹.
رده بندی کنگره	: ۱۳۹۱ ع ۹۰۶ ش ۱۳۳ الف / DSRT۰۵۲
رده بندی دیویی	: ۹۵۵/۳۲
شماره کتابشناسی ملی	: ۲۹۱۶۱۵۷

تهران، بهار شمالی، کوچه شکینا، نبش شیرازی، پلاک ۷ - واحد ۲
تلفن: ۰۹۱۲۱۳۰۹۱۳۱ - تلفکس: ۰۷۵۲۰۵۳۶ - rasanesh.pub@gmail.com

درباره افسانه‌های مازندرانی نادعلی فلاح

سرپرست مجموعه: دکتر زین‌العابدین درگاه‌ها
ویراستاران: خدیجه نامدار جویباری، هاجر امامی

طرح جلد: زهره ایزدی‌راد

صفحه‌آرا: ونوشه جویباری

لیتوگرافی: فیلم‌گراف

چاپخانه: پیمان نواندیش

صحافی: ولیعصر

چاپ اول، تهران، ۱۳۹۱

شمارگان: ۱۱۰۰ نسخه

قیمت: ۲۰۰۰ تومان

نماد روی جلد: خورشید از نقش مایه‌های کهن بافت‌های

سنتی مازندرانی (گلپنج)

چاپ اول این کتاب با حمایت حوزه هنری سازمان تبلیغات اسلامی استان مازندران منتشر شده است.

فهرست مطالب

۹	پیش‌گفتار
۱۳	مقدمه
۱۴	افسانه
۱۶	انواع افسانه‌ها از نظر شیوه انتقال
۱۹	انواع افسانه‌ها از نظر محتوا
۲۹	افسانه در مازندران
۳۳	آغاز قصه‌های مازندرانی
۳۵	پایان قصه‌های مازندرانی
۳۵	تمهیدات قصه‌ها
۳۸	افسانه‌های منتشر شده در مازندران
۴۴	کتاب‌نامه

پیش‌گفتار

مازندران سرزمین همیشه بهاران با داشتن قله‌های سر به فلک کشیده و دشت‌های سرسبز ساحل دریای نیلگون خزر، فرهنگ و تمدنی غنی و دیرینه را در خود نهفته دارد. خردورزان و پژوهشگران بی‌تردید نقش‌آفرینی نقش‌آفرینان مازندرانی را در بنا، تثبیت و گسترش هویت فکری و فرهنگی تمدن ایرانی-اسلامی نمی‌توانند نادیده بگیرند. مطالعه این نقش‌ها و نقش‌آفرینان برای بازشناسی، تقویت و بقای هویت اسلامی-ایرانی امروزیان می‌تواند راه‌گشا باشد. مجموعه «شناخت‌نامه مازندران» به این مطالعه و بازشناسی روی آورده است که ویژگی‌های شاخص آن چنین است:

موضوع: تاریخ و تمدن، فرهنگ و ادب، هنر و معماری، مذهب و...

هدف: ارتقای سطح آگاهی‌ها، تقویت هویت دینی، فرهنگی و اجتماعی، اعتلای سطح اعتماد به نفس عمومی (مردم مازندران)؛ فراهم کردن زمینه‌های پژوهشی برای رشد و شکوفایی پژوهشگران جوان، به‌ویژه پژوهشگران مازندرانی.

مخاطبان: همه مردم به‌ویژه نسل جوان تحصیل‌کرده.

مؤلفان: استادان صاحب‌نام دانشگاه‌ها، حوزه‌ها و مراکز علمی و پژوهشی، پژوهشگران علاقه‌مند به مازندران‌شناسی.

کمیت حجم: ارائه مطالب به صورت کتاب در اندازه پالتویی به حجم تقریبی ۴۸ صفحه.

سطح مطالب: بیان متن با رعایت معیارهای علمی و پژوهشی به زبانی ساده و روان؛ نوگرایی هدف غایی نیست، اما بیانی نو و شکلی مطلوب در نظر بوده است.

محورها: در مرحله اول ۳۷ جلد از مجموعه «شناخت‌نامه مازندران» در این محورها ارائه شده است: زبان، فرهنگ و ادب، تاریخ، بناهای تاریخی- مذهبی، شهرنامه‌ها (شهرهای فراموش‌شده و امروزی) و ناموران. در این مرحله چند موضوع به ظاهر پراکنده انتخاب شده است، تا علاوه بر پرهیز از تخصصی بودن صرف، به سلیقه‌های عموم مخاطبان نیز توجه شود. بی‌تردید در پایان کار (به شرط توفیق الهی)، مجموعه در هر محور به شیوه جداگانه و تخصصی می‌تواند ارائه شود.

بر خود فرض می‌دانم از کسانی که در شکل‌گیری این مجموعه نقش داشته‌اند قدردانی کنم:

استادان و پژوهشگرانی که آثار خود را در اختیار این مجموعه قرار داده‌اند؛ به‌ویژه از استادان بزرگوار که مشاوران و ارزیابان علمی این مجموعه بوده‌اند: دکتر حسن بشیرنژاد، دکتر محمود دیانی، دکتر علی رمضانی پاچی، محمدصالح ذاکری، دکتر

دربارهٔ افسانه‌های مازندرانی • ۱۱

رضا ستاری، علی‌اکبر عنایتی، دکتر علی‌اصغر کلانتر، دکتر مصطفی مجد، دکتر مصطفی معلمی، دکتر سید رحیم موسوی، دکتر صفر یوسفی؛ حوزه هنری استان مازندران به‌ویژه مدیر محترم حوزه جناب آقای نبی‌الله خدابخشی، مدیر پیشین جناب آقای عزیزالله محمدپور و کارشناس پژوهش؛ همکاران در آماده‌سازی متن‌ها، ویرایش، نمونه‌خوانی، صفحه‌آرایی و دیگر همکاران اجرایی آقای شهرام موساپور و خانم‌ها مقدسه کوچک‌زاده، راضیه زلیکانی، مرضیه زلیکانی و... که صادقانه و بی‌وقفه در اجرای امور تلاش کرده‌اند؛ طراح جلد خانم ایزدی‌راد، نشر رسالت نوین و مدیر محترم آن، جناب آقای محسن علی‌نژاد قمی و همکار ایشان خانم فاطمه علی‌نژاد قمی که در ارتقای کمی و کیفی کار سخت کوشیدند. با سپاس ویژه از مدیر کل ادارهٔ فرهنگ و ارشاد اسلامی مازندران حجه‌الاسلام عباسعلی ابراهیمی، پژوهشکدهٔ مازندران‌شناسی و مدیر محترم آن جناب آقای دکتر حسین اسلامی که با راهنمایی‌ها و در اختیار نهادن امکانات کتاب‌خانه در به سامان رساندن این مجموعه مؤثر بوده‌اند.

من الله التوفیق و علیه التکلان

سرپرست مجموعه شناخت‌نامه

زین‌العابدین درگاهی - تابستان ۱۳۹۱

مقدمه

از زمانی که برادران گریم مجموعه‌ای از افسانه‌های مردمی را جمع‌آوری کردند و انتشار دادند، اروپاییان به اهمیت افسانه و دیگر نثرهای شفاهی پی بردند، در این راه نه تنها به گردآوری این گونه آثار شفاهی پرداختند، بلکه مکتب افسانه‌شناسی را به وجود آوردند و از زوایای مختلف علمی، روان‌شناسی، ادبی، اجتماعی، مردم‌شناسی، تاریخی، زبانی، فلسفی، اعتقادی و... مطالعه و پژوهش کردند و در دانشگاه‌ها آن را تدریس کردند و افراد زیادی را آموزش دادند تا به تحقیق و پژوهش در این زمینه بپردازند. این در حالی بود که امروزه علم فولکلورشناسی در کنار علم‌های دیگر به حیات خویش ادامه می‌دهد و پژوهش‌گران زیادی در سراسر جهان در رشته‌های مختلف به تتبع و واکاوی آن مشغولند.

غربی‌ها نه تنها به فرهنگ، آداب و رسوم سرزمین خویش پرداختند، بلکه در ایران و دیگر کشورها هم به تحقیق و پژوهش روی آوردند. «اولین مجموعه‌های قصه‌های ایرانی که از زبان مردم شنیده شده و گرد آمده، مربوط می‌شود به اولین دهه‌های قرن حاضر. محققان غربی که این

قصه‌ها را جمع کرده‌اند... در ایران قبل از همه باید از آثار اسکارمان و آرتور کریستن‌سن نام برد» (مارزلف، ۱۳۷۶: ۱۷).

در این بین باید اسامی افرادی چون ویلهلم ایلرس، فیلوت، اوریمیر، هانری ماسه، الول ساتن، آدرین بولون را به آن افزود. کم‌کم پژوهش‌گران ایرانی به گردآوری افسانه‌ها پرداختند.

صبحی مهتدی اولین شخصی بود که به چنین کار مهمی دست زد. بعد از او کوهی کرمانی، ابوالقاسم فقیری، امیرقلی امینی، صادق هدایت، صمد بهرنگی، بهروز دهقان و انجوی شیرازی کارهای درخوری را انتشار دادند، در این بین، کار انجوی شیرازی از همه پژوهش‌گران مهم‌تر بود، او علاوه بر گردآوری چندین مجموعه، به ویژه به آموزش پژوهش‌گران پرداخت که هر کدام از آن‌ها به پژوهش و گردآوری فرهنگ مردم به ویژه افسانه‌ها پرداختند. در حال حاضر پژوهش‌گران زیادی از سر ذوق، علاقه و گرایش به گردآوری و شناخت افسانه مشغول‌اند.

افسانه

تعریفی که ادیبان و پژوهندگان ادب فارسی از افسانه ارائه می‌دهند تقریباً با قصه یکی دانسته یا به سوزدها و انواع خاصی محدود می‌کنند: «اصطلاح‌هایی است نظیر داستان، قصه، افسانه، حکایت، سرگذشت، ماجرا، مثل، اسطوره، حدیث،